

Savaşa ve Barışa Dair*

Mustafa Erdoğan**

Amerika Birleşik Devletleri'nin Irak'a karşı savaş başlatma girişiminin ilk işaretleri ortaya çıktığından bu yana hem Amerikan hem de dünya kamu oyunda bu savaşın haklı olup olmadığı konusunda hararetli bir tartışma başladı. Daha doğrusu, savaşa ve barışa ilişkin kadim tartışma bu vesileyle yeniden su yüzüne çıktı. Tartışmaya katılanlar arasında, tabiiyle, kategorik olarak savaş karşıtı olan "pasifistler" de, bir tür "Amerikan emperyalizmi"ne taraftar olanlar da yer alıyor.

Ahlâkî kaygılardan kaynaklanan kategorik savaş karşıtlığı, pratik problemlerine rağmen, anlaşılabilir bir pozisyonudur; ama savaş karşıtları arasında bir grup var ki bunların iç çelişmesini teşhir etmeye değer. Bunlar bir yandan totaliter bir siyasî proje peşinde koşar –ve yakın geçmişte de bu tür rejimler karşısında hiç eleştirel olmamış, hatta onları manen desteklemiş- iken, öbür yandan her türlü savaşa karşı olduklarını beyan ederler. Totaliter rejim en nihayetine kendi yurttaşları ile savaş hâlinde olan bir rejim demek olduğuna göre, bu grubun tutumunun pratik anlamı içte savaş, dışta ise "barış" taraftarlığıdır ki bunun inandırıcı bir pozisyon olmadığı açıktır.

Öte yandan, milliyetçi emperyalizm de –bugünlerde Amerikan örneğinde bariz bir şekilde görüldüğü gibi- açıkça gayriahlâkîdir, bun-

dan dolayı da savaş ve barışla ilgili bu tartışmaya katkı yapamaz. Bu, kendi ulusunu yüceltirken başka ulusları hakir gören ve gücün kendisini meşruluğun temeli yapan bir anlayıştır. Öyle olmasaydı, emperyalistler başka halklara ve bütün dünyaya nizam verme hakkını kendinde görebilirler miydi?

Kanaatimce, bu tartışmaya en önemli katkı "liberteryen" cenahtan gelmektedir. Bunu, eşğinde olduğumuz bir sıcak savaşın başlatıcısı olan Amerikan'ın içinden hareketle delillendirmek çok anlamlı olabilir. Amerikan liberteryenleri çoğunlukla savaş karşıtı tarafta yer almakla beraber, bunlar arasında tabir caizse "insaniyetçi emperyalizm" denebilecek bir görüşü benimseyenler de var. Liberteryenlerin kendi aralarındaki fikrî ihtilâf aslında bu konuya özgü de değildir. Söz gelişi Amerika'nın göç politikasına ilişkin tartışmada da farklı liberteryen pozisyonlar vardır. Amerika'da insaniyetçi emperyalizm taraftarlarının hepsi değilse de bir kısmı Ayn Rand çizgisine yakın çevreler. Bununla beraber, bu görüşün biraz değişik bir türünün "insanî müdahale" kavramı altında cari uluslararası hukuka da yansımış olduğunu da belirtmek gerek.

"İnsaniyetçi emperyalizm" görüşünün özü şu: Beşerî örgütlenmenin en temel ahlâkî ilkesi özgürlük ve ondan türeyen birey haklarıdır. Bu temel değerlere her insanın doğal olarak hakkı vardır. Bundan dolayı, ahlâkî a-

** Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi Öğretim Üyesi.

çıdan, özgür toplumlar baskı altındaki halkların kaderine kayıtsız kalamazlar. Ayrıca, bu temel insanî değerleri reddeden veya sistematik olarak çiğneyen yönetimler meşru değildirler. Öyleyse, siyasî baskı altındaki halkları özgürlüğe kavuşturmak ve diktatör yönetimlerin yıkılmasına katkıda bulunmak herkesin ahlâkî ödevidir.

Soyut-ahlâkî bir tez olarak insanîyetçi emperyalizmin özgürlük ve insan haklarını evrensel değerler olarak görenler nezdinde bir çekiciliği olduğu açıktır. Nitekim ben de benzer nedenlerle uzun süre bu görüşe yakın durmuştum. Bugün bu konuda o kadar emin değilim. Gerçekten de bu görüş pratik sonuçları bakımından oldukça problemlidir. Bunu Amerika örneğinde gözlemek kolaydır. Nitekim, bu görüşün Amerikan bağlamındaki sonucu şudur: ABD gerek kuruluş felsefesi gerekse temel anayasal tercihleri bakımından özgürlük ve birey hakları gibi evrensel değerlere dayandığına göre, baskı altındaki halkların da aynı değerlere kavuşması için mücadele etmek –diktatörlüklere savaş açmak dahil- onun kuruluş felsefesinin gereğidir.

Ne var ki, özünde liberteryenizmin bir yorumuna dayansa da, pratik sonuçları bakımından bu görüşü milliyetçi-muhafazakâr Amerikan perspektifinden ayırmak bir hayli zor görünmektedir. Bu ikincisi, ABD'nin yüzünde barış ve istikrarı sağlamak ve “Amerikan değerleri”ni yaymak konusunda âdeta Tanrısal bir misyonu bulunduğu kanidir. Muhafazakâr düşünce, Amerika'nın global çıkarlarını korumak hususunda “emperyal” bir siyaset gütmesi ile insan hakları ve demokrasinin yayılması arasında neredeyse bir özdeşlik görmektedir. Çünkü, muhafazakârlar Amerika'nın çıkarlarını bu değerleri kapsayacak şekilde kavramaktadırlar. Onun içindir ki, Amerikan muhafazakârları insan hakları ve demokrasiyi soyut-evrensel değerler olmaktan çok “Amerikan değerleri” olarak gö-

rür ve o ölçüde önemser. Bunu söylerken, hâlihazırdaki Cumhuriyetçi yönetimde maa-lesef çok etkili olan Protestan fundamentalizmini ve onun özel İsrail sempatisini “muhafazakârlık” kavramı içinde düşünmediğimi belirtmek isterim.

Buna karşılık, daha ziyade Rothbard'cı olarak nitelenebilecek olan başka bir liberteryen yorum genel olarak “insanîyetçi emperyalizm” ve özel olarak da Irak'a karşı savaş konusunda fazlasıyla şüphelidir. Esasen, Rothbard'a göre, Amerikan tarihinde sadece iki haklı savaş vardır. Birincisi Amerikalıların İngiltere'ye karşı yürütmüş oldukları bağımsızlık savaşı (Amerikan Devrimi), diğeri ise Güney'in bağımsızlık savaşıdır. Rothbard Amerika'nın bunların dışındaki hiçbir savaşının (Amerikan İç Savaşında Kuzey'in Güney'e karşı olan savaşı dahil) veya dış müdahalesinin meşru olmadığını düşünüyordu.

Müdahalecilik karşıtı liberteryen görüşün başlıca iki gerekçesi var. Birincisi, bu müdahaleci görüşün yanlış bir özgürlükçülük anlayışına dayandığı ileri sürülmektedir. Buna göre, özgürlükçü yaklaşım paternalizmi sadece bireyler bakımından değil uluslar/halklar bakımından da reddeder. Daha açık bir ifadeyle, nasıl ki yetişkin, rasyonel bireylerin kendi iradelerine rağmen korunmaları ahlâken tasvip edilemez, aynı şekilde bir halkı kendi iradesine rağmen korumak da ahlâken yanlıştır. Özgürlüğünü aramak bir halkın kendi sorunudur, hiçbir halkın başka bir halka özgürlük getirmek gibi bir sorumluluğu yoktur.

Yeri gelmişken işaret etmek isterim ki, liberteryenizmin paternalizm karşısındaki çelişkili tutumuna benzer bir durum refah devleti taraftarları bakımından da –ama bu sefer tersinden- söz konusudur. Yani, kimi liberaller içte paternalizm karşıtı dışta müdahaleci iken, refah devleti taraftarları içte paternalist dışta ise kayıtsızdır. Şöyle ki: Refah devleti aslında ülke içinde paternalizm

demektir; ama onun taraftarları uluslararası toplum söz konusu olduğunda aynı tutumu benimsememektedirler. Eğer insanları –kollektif refah hizmetleri sunmak suretiyle- kendi iradelerine rağmen kayırmak ülke içinde doğruysa, aynısının “korunması” gereken başka halklar için de geçerli olmaması için bir neden yoktur. Oysa, refah devleti taraftarlarının çoğu baskı altındaki halkları diktatörlerden kurtarma yönündeki bir dış politikaya karşı çıkmaktadırlar. Tıpkı, sosyal demokrat John Rawls’un mağdurlar ve mahrumlar lehine eşitlikçi veya yeniden dağıtımcı kendi adalet ilkesini aynı durumdaki halklara da teşmil etmekten kaçınması gibi.

Bununla beraber, somut durumlar bakımından pasifist liberteryenizmin doğruluğu, bir halkın özgürlüksüzlüğü kendi iradesiyle seçmiş olmasına veya özgürlüksüzlükten kurtulmak için irade göstermemiş olmasına bağlıdır. Oysa, baskı altındaki bir halkın bu durumunun onun kendi özgür iradesinin sonucu olduğu söylenemez. Esasen, baskı altında olması onun iradesini özgürce ortaya koymasına engeldir. Bir halkın tercih şansı yoksa, onun neyi tercih edecek olduğunu nasıl bilebiliriz? Fakat, o zaman da ilk (müdahaleci) yorum taraftarları hâlâ şunu iddia edebilirler: Baskı altındaki halkın iradesinin serbestçe ortaya çıkmasını temin için de önce baskıyı kaldırmak gerekir. Mamafih, baskının kalkması hâlinde o halk özgürlükçü bir düzeni seçmekte hâlâ özgür olacaktır.

Bu durumda, özgürlük ahlâkı ve pratiği açısından belki en doğru çözüm, baskıcı yönetimlere müdahale için önce baskı altındaki halkın içinde yaygın bir muhalefet hareketinin başlamasını, hatta mümkünse bu hareketin dış yardım talebini beklemek gerekir. Ancak böyle bir girişimin ortaya çıkmasından sonradır ki dışarıdan destek vermek meşru olur. Ne var ki, kimi durumlarda, saikleri hiç de özgürlükçü olmayan yabancı

bir devletin veya uluslararası bir kuruluşun böyle bir “yardım talebi”ni istihsal etmesinin mümkün olduğunu tarihî tecrübe göstermiştir. Bundan dolayı, bu çözüm, herhangi bir devletin –kendisini insan hakları ve demokrasinin koruyucusu olarak görse, hatta ulusal düzeni esas itibarıyla bu değerlere dayanıyor olsa bile- tamamen kendi takdirine göre yapacağı bir müdahaleyi değil de meşru uluslararası kuruluşların girişimini haklı gösterirdi. Şüphesiz bu seçenekte de pratik sorunlar bulunmakla beraber, bu en azından devlet müdahalesine göre daha tercihe şayandır.

Dış müdahale ve savaş karşıtı liberteryenizmin ikinci ana tezi meşru müdafaaya ilişkin olanıdır. Bilindiği gibi, liberteryen görüşün ana fikirlerinden biri “kendini savunma” dışında cebir ve şiddet kullanımının gayri-meşru olduğudur. Müdahalecilik karşıtı liberteryenizm, esasında bireyler arası ilişkilerde geçerli olan bu ahlâkî ilkeyi uluslararası alana da uygulamaktan yanadır. Buna göre, bir ulus kendisine açık bir saldırı olmadıkça başka bir ulusa saldıramaz. Dolayısıyla, bugünkü uyuşmazlıkta, Irak’ın kendisine saldırmak üzere olduğu hususunda kesin deliller bulunmadığı sürece, ABD’nin Irak’a savaş açması meşru değildir. (Liberteryenlerin çoğu böyle deliller bulunmadığı kanaatindedirler.) Mamafih, sözü edilen türden “saldırı”nın hangi somut durumları kapsadığı konusu çok açık değildir; nitekim kimi muhafazakârlar, Amerikan “çıkarları”na zarar verilmesini de bu kapsamda görmekteyler. Eğer böyle anlaşılırsa, cebir karşıtı liberteryen ilke pratik değerini neredeyse tümüyle yitirir.

Müdahalecilik karşıtı son bir liberteryen argüman da, savaşın finansmanı ile ilgilidir. Denmektedir ki, devletin yurttaşlardan topladığı vergiden başka bir geliri bulunmadığına ve özgürlükçü perspektiften vergiler de sadece yurttaşların güvenlik ve özgürlüğünü koruma amacıyla harcanabileceğine göre,

vergileri emperyalist bir savaşın finansmanında kullanmaya devletin yetkisi yoktur. Bu görüşten, yurttaşların –meselâ bir referandumla- yetki vermeleri hâlinde devletin dış müdahalede bulunabileceği veya bir başka devlete savaş açabileceği gibi bir sonuç çıkar. Mamafih, böyle bir durumda müdahale veya savaşa ilişkin temel ahlâkî sorunlar hâlâ çözülmemiş olarak kalır.

Kısacası, bu liberteryen yaklaşım dış dünyaya yönelik olarak esas itibariyle “negatif” bir politika izlenmesinden yanadır. Bu politikanın da başlıca üç esası bulunmaktadır: kendini savunma, müdahaleden kaçınma ve serbest ticaret. Bu son noktayla ilgili olarak hatırlatmak gerekir ki, Amerikan liberteryenleri Amerika’nın dış dünyaya ilişkin korumacı ticaret politikasına şiddetle karşıdılar. Onlar, bana göre de haklı olarak, serbest ticaretin hem bütün uluslar için daha fazla refah yaratacağını hem de uluslar arasındaki ilişkileri “medenîleştirme”ye –yani, savaşçı

olmayan ilişkilerin gelişmesine- katkıda bulunacağını düşünmektedirler.

Son olarak şunu belirtmek ihtiyacı duyuyorum. Amerika’nın çok yakında Irak’a yapacağı anlaşılabilir müdahalenin ahlâkî açıdan problemlili ve hukukî açıdan yanlış olması Saddam rejimi ve benzerlerini onaylamamızı gerektirmez. Ben hâlâ Irak’ta –ve dünyanın başka yerlerinde- baskı altında tutulan insanlar için bir şeyler yapmamız gerektiğini düşünüyorum. Bunu elbette doğru yoldan yapmalıyız; ama yapmalıyız. Ve “doğru” yolun ne olduğunu belirlemenin çok kolay olmadığını da farkındayım. Hasılı, Amerika’nın Irak politikasını eleştirirken, buna karşılık Saddam’a ve rejimine toz kondurmayanların, Irak’ta hiçbir insanî sorun yokmuş gibi yazıp çizenlerin ahlâkından ve vicdanından şüphe ediyorum.

* *Açık Toplum*, 06 Ocak 2003

Savaş Devletin Gıdası*

Savaş karşıtı Amerikalı düşünür Randolph Bourne (1886-1918), vaktiyle şöyle demişti: “Savaş devletin sağlığıdır.” Her şeyden önce, savaşın kendisi âdil değil. Savaş kan, gözyaşı, yoksulluk ve ölüm demek. Ayrıca, savaş uluslararası alanda emperyalizmi besler, içte de devleti azman ve azgın hâle getirir.

ABD Irak’a saldırmaya karar vermiş ya, biz de bir süredir “Türkiye savaşa giriyor mu?” tartışması yapıyoruz. Öyle görünüyor ki, BM denetçilerinin 14 Şubat’ta sunacakları rapor nasıl olursa olsun, ABD Irak’a saldıracak. Bush yönetimi bu işe iyice angaje olmuş durumda. Onun için de bölgeye askerî yığınak yapmaya devam ediyor. Ama asıl soru şu: Bu savaş haklı veya âdil bir savaş mıdır?...

Bir kere, uluslararası hukuk bakımından ABD’nin Irak’a saldırmasının hiçbir meşruluğu bulunmuyor. Her şeyden önce, ortada ABD açısından bir “meşru müdafaa” veya “meşru müdafaaya katılma” durumu yok. Çünkü, Irak ne ABD’ye ne de başka herhangi bir ülkeye saldırmış. Ayrıca, BM’nin açık bir kararı olmadığı için, uluslararası barış ve güvenliğin tesisi için BM’nin kararlaştırdığı ortak askerî önleme tedbirlerine katılma diye bir durum da söz konusu değil.

Anlaşıldığı kadarıyla, ABD’nin bu girişimindeki sözde meşruluk dayanağı “önleyici savunma” doktrini. Saddam rejimiyle el-Kaide örgütü arasında irtibat kurmaya çalışması ve Irak’ın kitle imha silâhlarına sahip ol-

duğunu kanıtlamaya çalışması bu düşünceyle ilgili olmalıdır. Ne var ki, bu iddiaların ikisi de kanıtlanmamış olmadığı gibi, önleyici savunmanın meşruluğu da uluslararası hukukta genel kabul görmemiştir. İsrail'in bu doktrine hoyratça bağlılığının yarattığı insanî maliyetlerin vahameti göz önünde tutulursa, bunun neden böyle olduğunu anlamak kolaylaşır.

Öte yandan, ABD'nin Irak'a saldırması ahlâkî meşruluktan da yoksun. Bir toplum, doğrudan doğruya kendi varlığına yönelik fiili bir saldırı olmadıkça, nasıl başka bir halka saldırabilir?.. Kaldı ki, yönetimlerin hatasını halka fatura etmek de adaletle bağdaşmıyor. Yönetimin genel olarak halkın rızasına dayandığı bir ülkede bile saldırganlığı bütün halk desteklemez; onun için kendi iradesine rağmen, siyasî kararlarla savaşa gönderilen insanların önemli bir kısmı her zaman gönülsüz savaşçılardır. Savaş kararı alanların, bir savaşın her iki halk içindeki bu gibi zoraki savaşçıları da öldüreceğini hesaba katmaları gerekmiyor mu?..

Savaşı mazur göstermek için ileri sürülen gerekçelere bakınız. "Ulusal çıkarlar"ın korunmasından, bölgede "istikrar"ın sağlanmasından, bölgede sözünü geçirebilmekten vb. ne kadar da kolay söz ediyoruz. ABD'nin bölgede petrol çıkarı varmış, güvenlik ve istikrarla ilgili çıkarları varmış, halkının öfkesini dindirmek için güçlü bir çıkış yapması gerekiyormuş... Bunların hiçbiri ahlâkî değil. Üstelik "ulusal çıkar" denen şey de çoğu zaman yönetenlerin kendilerinden menkul kerametlerinin icatları olan şeyler. "Hikmet-i hükümet" in gerekleri...

Elbette, ahlâkın gerektirdiği, pasifizm karşıtı başka netameli tercihler de var. Nitekim, ahlâk bazan güce başvurmaya emredebilir. Meselâ, elimizin ulaşabildiği yerdeki kötülöklere, zulüm ve haksızlıklara büsbütün seyirci kalabilir miyiz? Daha açık söyleyelim:

Irak'taki ceberrut rejimin milyonlarca mağdurunu "kaderleri"yle başbaşa bırakmak ahlâkî midir?.. Herhalde değil.

Ama buradaki mesele, sadece "amaç ahlâkî"yla çözülecek kadar basit de değil. Yöntemlerimiz de amaçlarımız kadar önemlidir. Kullandığımız yöntem yardım etmek istediklerimize zaten yaşadıklarından daha büyük acılar da vermemeli. Baskıdan kurtarmak istediğimiz insanları bu sefer yok yere ölüme gönderiyor olmayalım. Kaldı ki, bir "insanî müdahale" herhangi bir devletin kendi başına verebileceği bir karara bağlı olamaz. Bu işin de uluslar arasında mutabık kalınmış belirli standartlar çerçevesinde yapılması gerek. Hem ABD zaten böyle insanî bir amaç da gütmüyor. Bush ekibinin niyeti açıkça güç gösterisi yapmak ve 11 Eylül'ün sözde intikamını almak.

Peki bu durumda Türkiye ne yapmalı?.. Bir nokta çok açık: ABD'nin Irak'a saldırması ahlâka ve hukuka aykırı olduğuna göre, Türkiye'nin buna herhangi bir şekilde yardımcı olmaması gerekir. Denebilir ki, ABD Türkiye'nin müttefiki olduğu için, ona birtakım kolaylıklar sağlaması zorunludur. Bu da doğru değil; çünkü, bütün ahlâkî mülâhazaları bir yana bıraksak bile, Türkiye ABD'nin doğrudan doğruya değil, NATO dolayısıyla müttefikidir. Oysa, Irak'a saldırı bir NATO hareketi değil, ortada İngiltere'nin dışında başka bir "müttefik" de yok.

Türkiye aksine bir tutum aldığına göre, yöneticilerimiz şöyle düşünüyor olmalı: ABD nasılsa bu savaşı yapacağına -ve kazanacağına- göre, biz ona bu işte kısmi bir destek sağlarsak, savaş sonrasında bölgenin yeniden şekillenmesinde söz sahibi oluruz. Söz sahibi olmanın pratik sonuçları da aşağı yukarı belli: Kuzey Irak'ta bir Kürt devleti kurulmasını önlemek ve Türkmenlerin muhtemel bir federasyon içindeki haklarını gü-

vence altına almak. Bu amaçtaki çelişkiye bakınız ki, Türkiye ikisi de kendi sınırları dışında yaşayan halklardan birinin hukukunu korumak isterken, diğeriyle sadece onun kendi kaderini belirlemesini engellemek amacıyla ilgileniyor. Peki, Türkiye kendi içinde barışçı, âdil ve insanî bir rejim kurmuş olsaydı, komşudaki Kürtlerin politik bir ak-

tör olarak ortaya çıkması ihtimalinden bu kadar ürker miydi dersiniz?..

Öte yandan, Türkiye Türkmenlerin kaderiyle bu kadar ilgileniyorsa ve bu sadece insanî bir ilgiyse, bunu haksız bir savaşın sonucuna bağlamakla da yanlış yapıyor.

* *Tercüman*, 17 Şubat 2003

Özgürlük ve Güvenlik*

Amerika'nın Irak'a saldırması sadece küresel ve bölgesel sonuçlar doğurabilecek bir olay değil elbette. Bir süredir, bu haksız savaşın, bir bütün olarak uluslararası toplumu ilgilendiren ve "uluslararası hukuk"un geleceği açısından hepimizi kaygılandırması gereken yönlerini iyi-kötü tartışıyoruz. Şüphesiz bu tartışma bitmeyecek.

Ancak konunun bir de savaşan ülkenin iç düzenini ilgilendiren yanı var ki bu diğerinden daha az önemli değil. İster saldıran isterse saldırıya uğrayan konumunda olunsun, savaş hâli ilgili ülkenin yurttaşları için olağan döneme nispetle daha sıkı bir rejim demek. Sıkı bir rejim ise, olağanüstü hâl veya sıkıyönetim şeklinde, özgürlüklerin kısıtlandığı veya askıya alındığı yahut her ikisinin de varit olduğu bir yönetim anlamına geliyor.

Savaş durumunda yurttaşların daha fazla özgürlük kısıtlamasına katlanmasını veya rıza göstermesini beklemenin makul olacağı genellikle kabul edilir. Ülkemizin savaşta olmasının hepimizin kimi fedakârlıklarda bulunmasını gerektirdiğini kolaylıkla kabul ederiz. Ama bu "conventional wisdom"ın kategorik bir ahlâk buyruğu olduğu elbette söylene-
mez. Çünkü, her seyden önce, savaşın kendisi haksız ise –meselâ, bugün Amerika'nın Irak'a saldırması örneğinde olduğu gibi, bir

saldırı savaşı ise- ortada uğruna özgürlüğü- müzden kısmen de olsa vazgeçmemizi haklı gösterecek bir amaç veya değer yoktur. Onun içindir ki, bugün Amerika'nın birçok yerinde binlerce-onbinlerce insan –tutuklanma pahasına- savaş karşıtı gösteri yapmak haklarından feragat etmiyor.

Daha genel olarak, özgürlüklerimizden fedakarlıkta bulunmak konusunda şunlar söylenebilir. Bir kişi elbette kendi isteği ve iradesiyle kimi özgürlüklerinden başkaları lehine fedakârlıkta bulunabilir. Buna karşılık, haricî bir irade tarafından kişinin özgürlüğünden kısmen veya tamamen vazgeçmeye zorlanması söz konusu olduğunda mesele daha karmaşık hâle gelmektedir. Bir kere, kişiyi bir özgürlüğünden vazgeçmeye kesinlikle zorlayamayacağımız durumlar vardır. Bunu kabaca, söz konusu özgürlüğün kişiyi insan olarak var kılan temel değerlerden biri olarak ortaya çıkması durumu olarak belirtebiliriz. Bunlara bugün kısaca "insan hakları" diyoruz.

Bundan dolayı, meselâ haklı veya meşru bir savaş nedeniyle de olsa, başkalarına açıkça ve doğrudan doğruya zarar vermedikçe, kimse görüşlerini ifade etmekten alıkonamaz. Kişinin savaş hâlindeki ülkesinin resmî tutumuna aykırı, onu eleştiren görüşleri serbestçe ifade edebilmesi gerekir. Bugün ABD

bu ilkeye riayet etmediği ölçüde –ki bu durum artık sıkça vuku bulmaktadır- illiberal bir ülke olma konumuna düşmektedir.

İkinci nokta, özgürlüğün başka –daha üstün sayılan- bir değer uğruna kısıtlanma- sıyla ilgilidir. Liberteryen bir bakış açısından, genel olarak, özgürlükten vazgeçmemizi gerektirecek kadar üstün bir değer var olduğu söylenemez de; somut durumlarda başka bir değerli amaç uğruna belli bir özgürlüğümüzde bir ölçüde kısıtlamaya gidilmesi –meselâ, geçici durdurma gibi- kabul edilemez değildir. Ama, özgürlüklerin -hatta belli bir özgürlüğün- kategorik olarak reddini hiçbir amaç veya ideal meşrulaştırmaz. Buna sadece kamu güvenliği veya ulusal güvenlik değil, eşitlik ve refah gibi diğer kolektif amaçlar da ehil değildir.

Özgürlüklerin kısıtlanması konusunda, daha genel bir nokta olarak, özgürlüklerin uyumlulaştırılması ihtiyacını da hatırlamak gerek. Toplu hâlde yaşayan, akıl ve irade sahibi canlılar olarak, hepimizin benzer özgürlüklere sahip olmamızın bunları birbiriyle bağdaştırıcı kimi düzenlemeler yapılması ihtiyacını ortaya çıkardığını takdir edebiliriz. Başka bir anlatımla, bir kişinin özgürlüğü ancak başka bir kişinin –genellikle- benzer özgürlüğüyle kısıtlanabilir.

Bugün Amerika’da birey özgürlükleri en fazla güvenlik kaygısıyla tehdit altındadır. Ulusal güvenlik bahanesiyle bir suredir zaten var olan kısıtlayıcı tedbirler savaşın başlamasıyla birlikte daha da yoğunlaşmıştır. İnsanlar savaş karşıtı gösteri yaptıkları için kimi şehirlerde göz altına alınmakta, Bush yönetiminin savaş coşkusu paylaşımlarına yer

yer vatansever değilmişler nazarıyla bakılmaktadır. Ayrıca Hispanikler dışındaki etnik topluluklara mensup olanlar ve yurttaş olsun olmasın Müslümanlar kesin olarak ayrımcılığa uğramaktadır. Amerikan makamları Müslüman ülkelerden araştırma amaçlı olarak geçici müddetle ABD’ye gelen yabancıların pasaportlarını –meselâ sürücü ehliyeti başvurularında- geçerli kimlik belgesi olarak kabul etmemeye, hatta bizatihi Amerikan makamlarının Eylül 2002’den sonra imzaladıkları yabancılarla ilgili kimi belgeleri (IAP-66 gibi) bile nazari itibara almamaya başlamışlardır.

Aslında, bütün bunların arkasında sahici bir güvenlik kaygısından çok, bir güvensizlik paranoyası yatmaktadır. Bunlar belki aynı zamanda Amerikan toplumunun kendine güvensizliğinin de bir işaretidir. Çünkü, belirtilen şekliyle bu tedbirleri insan hakları açısından haklı göstermek mümkün olmadığı gibi, doğru anlaşılacak bir “güvenlik” kavramı da böylesi tahditlere temel oluşturamaz. Bu, bir gazete yazısında ayrıntılı olarak işlenemeyecek kadar derin bir meseledir; ama her hâlükârda, güvenlik-özgürlük ilişkisinin zorunlu olarak bir karşıtlık ilişkisi olmadığını ve “kamu güvenliği” ve “ulusal güvenlik” gibi kavramların pratik hayattaki karşılıklarının bir çoğunun da doğru anlamda güvensizlikle bağdaşır şeyler olmadıklarını hatırlatmak şimdilik yeter sanırım. Çünkü, çoğu zaman, doğru anlamdaki güvenlik somut durumlarla ilgilidir ve güvensizliğin mağdurları da birey olarak insanlardır.

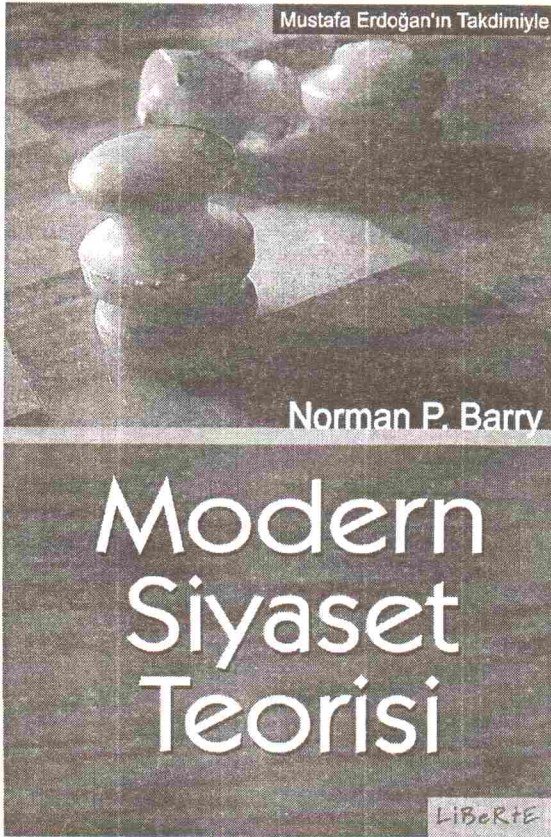
* *Tercüman*, 24 Şubat 2003

Türkiye'de Anayasalar ve Siyaset, adının akla getireceği gibi, modern Türkiye'nin sadece anayasal tarihini değil, aynı zamanda siyaset sürecinin gelişimini de gözden geçiren özlü bir eserdir. Bundan dolayı kitap Türkiye'nin demokrasi tarihine ilgi duyan her kesimden okuyucu için son derece yararlı bir çalışmadır. Kitapta hâkim olan yaklaşım, Türkiye'nin anayasa ve demokrasi tarihine eleştirel bakan, "anayasal demokrasi" merkezli liberal demokrat bir yaklaşımdır. Bu nedenle, konuyla ilgili Türkçe literatüre hâkim olan ve resmî tezlerle büyük ölçüde örtüşen paradigmanın hangi bakımdan yanlış olduğunu anlamak bu kitabı okuduktan sonra daha kolay hâle gelecektir. Ayrıca bu dördüncü baskıda 1982 Anayasası'nın incelenmesine önceki baskılardakinden daha fazla yer ayrılmıştır.

Türkiye'de Anayasalar ve Siyaset bu özelliğiyle Türk anayasa hukuku dersi için daha kullanışlı bir hâle gelmiş bulunuyor. Biraz genişlemiş olmakla beraber, özlü anlatımıyla kitap hâlâ bir el kitabı olma özelliğini korumaktadır.

Mustafa Erdoğan

Türkiye'de Anayasalar ve Siyaset

Norman Barry'nin yeniden gözden geçirip dördüncü baskısını hazırladığı bu kitap çağdaş siyaset teorisine kapsamlı bir giriş niteliindedir. Yazar bu kitabında hukuk, devlet, iktidar, otorite, adalet, özgürlük, haklar, refah, kamu yararı ve demokrasi gibi siyaset teorisinin başlıca temalarını ve kavramlarını sistematik ve anlaşılır bir şekilde işlemektedir. Bu zengin eserde, liberallerin, muhafazakârların, toplumcuların ve diğerlerinin bu konular hakkındaki farklı yaklaşımları yanında Rawls, Hart, Dworkin, Nozick ve Hayek gibi önde gelen siyaset felsefecilerinin çalışmaları da gözden geçirilmiştir.

"... kesinlikle okumaya değer.... güncel ve kapsamlı."

Michale Laver, British Book News

"... sadece modern çağın üstatlarından Hayek'in fikirlerine değil, fakat aynı zamanda siyaset teorisini etkileyen ... başka disiplinlerdeki eserlere de ... özlü bir giriş..."

Gillian Peele, The Times Educational Supplement